

Въведителни думи Стилиян Йотов

За мнозина едно кратко представяне на Хегел означава неминуемо: запознаване с „Кой мисли абстрактно?“. Въпреки популярността си, граничеща с баналност, този текст е оплетен в мистификации. Карл Розенкранц, ученик и първи биограф на Хегел, го публикува в XVII т. и го датира от Берлинския му период. Тази версия е в сила не само за съвременниците от тяхното столетие. Херман Глокнер публикува статията в последния XX т. на изданието от 1930 г., като отново я обявява за Берлинска, нещо повече, нарича я „фейлетон“ и „памфлет“, но все пак отбелязва, че не може да определи дали и къде е отпечатвана. След възцаряването и краха на Хилядолетния райх, през 1956 г. Йоханес Хофмайстер значително увеличава обема на тома с Берлински работи на Хегел, но ... пропуска да включи „Кой мисли абстрактно?“. В една бележка датира статията към Йенския период. Според някои закачливото изречение към Котцебю не може да е написано толкова късно, доколкото онзи е убит през 1819 г. от студента по теология Карл Занд „заради предателство към родината“, а самият атентат става повод за строг контрол над университетите и за здрава цензура. Според други решаваща е препратката към вестник *Моргенблат*, започнал да излиза тъкмо от началото на 1807 г. и то с обявата за конкурс за сатира. Днес е в сила тезата на Хайнц Кимерле, че текстът е писан между април и юли 1807 г. в Бамберг (*Hegel-Studien*, Bd. 4, 1967). По времето на най-голямото отчаяние в живота на Хегел: когато приватдоцентурата в Йена е изтекла и от Хайделберг е дошъл отказ, когато само с една година по-възрастният Наполеон му се привижда като „световната душа на кон“, а той самият бяга от града, превзет от французите, когато хазайката му е родила дете от него, когато единствената му утеха е да бъде редактор в *Бамберски вестник* и да чака отпечатването на *Феноменология на духа*.

КОЙ МИСЛИ АБСТРАКТНО?

Георг Вилхелм Фридрих Хегел

Мислене? Абстрактно? – *Sauve qui peut!* Да се спасява, който може! Вече чувам как извиква по този начин подкупеният от враговете предател, навикващ тази статия затова, че тук ще става дума за метафизика. Защото „метафизика“ е думата, също както „абстрактно“

и донякъде също така „мислене”, това е думата, от която повече или по-малко всеки бяга, както се бяга от чумав.

Тук обаче не се има предвид чак толкова злодейство, че да бъде обяснявано какво било мислене и какво абстрактно. Нищо не е така непоносимо за прекрасния свят както обясняването. За мен самия е достатъчно ужасяващо, щом някой захване да обяснява, защото като се видя натясно разбирам всичко и сам. Тук обяснението на мисленето и на абстрактното и без друго ще се окаже напълно излишно. Защото само затова, че прекрасният свят вече знае какво е абстрактно, той бяга от него. Както не се копнее по онова, което не се познава, така то не може да бъде и мразено.

Не се правят също така машинации за някакво коварно помиряване на прекрасния свят с мисленето или с абстрактното. Например, под привидността на някаква лека разговорка мисленето и абстрактното да бъдат напудрени така, че по някой неизвестен начин, и то тъкмо без да предизвикват отвращение, да биха се били вмъкнали в обществото и даже да биха били незабелязано въведени от самото общество или, както се изразяват швабите, да бъдат натресени, след което пък авторът на тази интрига да разкрие този иначе чужд гостенин, а именно абстрактното, който цялото общество е обгрижвало и признавало под друга титла като добър познат. Такива познавателни сцени, чрез които светът трябва да бъде поучаван против волята му, съдържат в себе си непростимата грешка, че посрамват и че едновременно с това театралният машинист е пожелал да си спечели малко парче слава; така че онова посрамване и тази суета провалът ефекта доколкото по-скоро отново отблъскват надалеч купеното на тази цена поучение.

Но и без друго, подреждането на такъв план би било нарушено, защото за неговото провеждане се изисква думата на загадката да не се изрича предварително. Това обаче се случи още чрез заглавието. Ако тази статия подхождаше с подобно коварство, не следваше думите да се появяват от самото начало, също както в комедията министърът обикаля насам-натам облечен с връхна дреха, за да бъде разкопчан едва в последната сцена, та да се осигури блясването на звездата на мъдростта. Разкопчаването на метафизичния балтон не би минало тук така добре както разкопчаването на министерския, защото онова, което би изкарало то на бял свят, не би било нищо друго, освен няколко думи. Защото най-сладкото от шегата би трябвало да се състои в показването на това, че обществото отдавна има в свое притежание самото нещо; тук обаче то получава накрая единствено името му; докато напротив звездата на министъра означава нещо по-реално – кесия с пари.

Че всеки присъстващ знае, какво е мислене, какво е абстрактно, се предпоставя в доброто общество, а ние се намираме в такова. Въпросът е единствено за това, *кой* ще да е този, който мисли абстрактно. Намерението е, както бе обърнато внимание, не да се помирява обществото с тези неща, не да се изисква от него да се захваща с нещо трудно, да се апелира към съвестта му, че лекомислено пренебрегва нещо такова, което е по чина и положението на всяко същество, надарено с разум. Намерението е всъщност прекрасният свят да бъде помирен по този въпрос със самия себе си, след като той няма иначе проблеми със съвестта заради това пренебрегване, но все пак – макар и дълбоко в себе си – има някакъв респект пред абстрактното мислене като пред нещо висше и отклонява погледа си от там, не защото е твърде маломерно за него, а защото му е твърде високо, не защото е твърде простовато, а защото е твърде изискано, или обратно, защото му изглежда да е някаква *espèce* [т.е. неприличност]¹ – нещо особено, чрез което човек не може да се отличи в привичното общество, както става чрез някакво ново лустро, а чрез което човек по-скоро се самоизключва от обществото или става см//ешен в него, както тогава, когато е облечен сиромашки или даже когато облеклото му е богато, но се състои от старомодно апликирани благородни камъни или някаква също така разточителна бродерия, която обаче отдавна звучи като китайски.

Кой мисли абстрактно? Необразованият човек, а не образованият. Затова доброто общество не мисли абстрактно, защото това мислене е твърде лесно, защото е твърде ниско (и то ниско не с оглед на външния ранг), не поради някаква празна демонстрация на големее-не, слагащо се над това, което не му идва отръки, а поради вътрешната маломерност на самото нещо.

Предразсъдъците и респектът към абстрактното мислене са толкова големи, че чувствителни носове отдалеч ще надушат тук някаква сатира или ирония. Дори само поради това, че са ч читатели на "Утринен вестник", те вече знаят, че е обявена награда за сатира и си мислят, че аз следователно предпочитам да я спечеля и се надпреварвам за нея, отколкото безхитростно да разкривам тук мои позиции.

За да докажа тезата си, достатъчно е да приведа само примери, за които всеки един ще се съгласи, че я съдържат. И тъй, някакъв убиец е поведен към ешафода. За простия народ той не е нищо повече от един убиец. Някои дами вероятно ще направят бележката, че той е як, красив, интересен мъж. Споменатият народ намира бележката противна: какво, един убиец е красив? Как може да се мисли така

¹ Вж. Г.В.Ф. Хегел *Феноменология на духа* (прев. Г. Дончев), НИ: С. 1968, с. 466, където имплицитно става дума за *Племенникът на Рамо* от Д. Дидро.

лошо и убиецът да се нарича красив; ами тогава и вие не сте нещо много по-добро! Това е нравственото разложение, царящо сред хората от висшите слоеве, добавя навярно свещеникът, който познава из основи нещата и сърцата.

Познавачът на човешкото търси подхода, който, захващайки се с формирането на престъпника, открива в неговата история лошо възпитание, лоши семейни отношения на бащата и майката, някаква страховита суровост, приложена при някое по-леко провинение на този човек, озлобила го срещу гражданския порядък, някакво негово първо противодействие срещу това, довело до прокуждането му, а в последствие превърнало престъплението в единствената възможност за оцеляването му. – Възможно е да има хора, които, чуват ли нещо подобно, да кажат: Той иска да оневини този убиец! Спомням си как в моята младост чух един кмет да се жалва, че авторите на книги отиват твърде далеч и се опитват изцяло да изкоренят християнството и порядъчността. Някой си бил написал защита на самоубийството; страшно, даже твърде страшно! – От по-нататъшното подпитване стана ясно, че се имат предвид *Страданията на Вертер* [1774 г.].

Да се мисли абстрактно означава в убиеца да не се вижда нищо друго освен това абстрактно, а именно, че е убиец, и чрез това просто качество да се заличи всяка друга човешка същина в него. Съвсем иначе е при финото, сантиментално лайпцигско светско общество. То засипа и обви с цветни венци колелото за мъчения и престъпника, изтезаван върху него. – Това е обаче просто противоположна абстракция. Християните обичат розокръстието или по-скоро кръсторозенето, обичат да обвинят кръста с рози. Кръстът е стародавно осветеното бесило и колело. Той е изгубил едностранчивото си значение да бъде инструментът за посрамващо наказание и за сметка на това е поел върху себе си представата за висшата болка и най-дълбоката захвърленост, съчетани с най-радостното блаженство и божествена чест. Съвсем наопаък, лайпцигският кръст, опакован с виолетки и аплодисментни рози, е някакво помирение по Август фон Коцебю, един вид шлагерно сговаряне на сантименталността със злото.

Съвсем друго нещо е онова, което чух веднъж от устата на една проста стара жена, една жена от старопиталище, която уби абстракцията на убиеца и го направи жив за честта. Отсечената глава бе положена върху ешафода и беше слънчево. Колко красиво, каза тя, благодатното Божие слънце озарява главата на Биндер! – „Ти не си достоен да те огрява слънцето” – така се казва на негодника, който ни е разгневил. Онази жена видя, че главата на убиеца е осветена от слънцето и това именно се оказа ценно. Тя го издигна от наказание-то на ешафода в слънчевата благодат на Бога. Не тя постигна чрез

виолетките и чувствената си суета помирение, а го видя приет във висшето слънце по благодат.

Дърто, яйцата ти са вмирисани, казва купувачката на сергияджийката. Какво, възразява тя, яйцата ми вмирисани? Тя ми е вмирисана на мене! Тя ли баш ще го рече това за яйцата ми? Тя? Сякаш не нейния баща оглозгаха въшките по шосето! Нали нейната майка хукна подир французите, а баба ѝ умря в старопиталище. По-добре да беше изкарала за цяла риза, отколкото за туй натруфено шалче, те хората знаят добре откъде я има тази кърпа и откъде са ѝ на нея бонетата. Да не бяха офицерите, някои неща нямаше да са толкоз лъскави сега, пък ако почтените жени се заглеждаха повече в домакинството ѝ, някои щяха да са сега в пандиза. Да беше си закърпила поне дупките по чорапите! – Накъсо, тя не оставя по нея нищо читаво. Тя мисли абстрактно и я свежда до кърпа, боне, риза и т.н., както и до пръсти и други членове, а също до бащата и цялата рода, направо я подвежда под отговорност за престъпление, защото е намерила, че яйцата са вмирисани: всичко по нея е отгоре до долу оплескано с тези вмирисани яйца. Обратно на това, онези офицери, за които говори сергияджийката – ако изобщо има нещо такова, което е много съмнително – ще да са гледали да получават от нея нещо съвсем друго.

Ако преминем от слугинята към лакея, то няма лакей, по-зле от онзи, който служи при някого от ниско съсловие и с малки доходи, а колкото по-добре е лакеят, толкова по-изискан е неговият господар. Простият човек мисли пак абстрактно, той важничи пред лакея и се отнася към него само като към лакей. Той се придържа само към този единствен предикат. Най-добре се чувстват лакеите при французите. Изисканият мъж е фамилиарен с лакея, французинът е даже добър приятел с него. Когато са насаме, лакеят играе ръководната роля, нека погледнем например *Жак и неговият господар* при Дидро. Господарят не прави нищо друго, освен да смърка по щипка тютюн и да поглежда часовника, предоставяйки всичко останало на лакея. Изисканият мъж знае, че лакеят не само лакей, а също така знае градските клюки, познава момите, има в главата си хитроумни идеи. Той го пита за това, а на лакея се позволява да казва какво знае по нещата, за които подпитва принципалът. При френския господар на лакея се позволява не само това, но също така да отваря дума по разни теми, да има собствено мнение и, когато господарят иска нещо, то не става със заповед, ами той трябва да накара лакея да обмисли мнението му и да му каже блага дума за това, че неговото мнение е запазило превес.

Във войската е налице същата разлика. В пруската² армия войникът може да бъде напердашен, следователно той е канала. Защото онова, което има пасивното право да бъде пердашено, е канала. Така простият войник е валиден за офицера като *абстрактума* „подлежащ на пердашене субект”, с който един господин, дето има униформа и *porte d'épée* [портупей], трябва да се занимава, при все, че може да се отдаде на дявола.

Превод от немски: Георги Каприев и Стилиян Йотов
Преводът е осъществен по изданието: G. W. F. Hegel, „Wer denkt abstrakt?“, in: Werke, Bd. 2, Suhrkamp: FaM 1970, S. 575–581.

² В първите две публикации (1835 и 1930 г.) издателите са предпочели, Хегел да е имал предвид “австрийската” вместо пруската армия.